

מאותו טעם אומרים בחודש אלול – במנחה – רק קדיש אחד אחרי ילדוד ה' אורי' ו'עלינו', ורק קדיש אחד אחרי סדר ספירת-העומר (והמזמור הנאמר בו) ו'עלינו' שאחר הספירה.²¹

על-פי זה מגדיר אדמו"ר זצ"ל כ"חידוש" את תקנתו של אדמו"ר הרי"צ לומר קדיש – כשיש חיוב – בין ספר לספר באמירת כל ס' תהלים ב"שבת מברכים"; וכדי שלא להרבות בחידוש שלא לצורך, קבע אדמו"ר, שבכהאי גוונא יש לומר – לפני אמירת הקדיש – את ה"יהי רצון" שבין ספר לספר "שענינו סיום אמירת מזמורים שלכן אומר קדיש אחרי זה, ואחר-כך – כשמתחיל ספר שלאחריו – הוא מעין דבר חדש. ועל-דרך ברכת-המזון כשמחלקין סעודה לשנים (ראה שו"ע רבנו הזקן סי' רצא סוף ס"ג)" (אגרות-קודש, י, עמ' דש).

בהזדמנות אחרת התייחס אדמו"ר זצ"ל לטענה, שאמירת המשניות והקדיש לאחר התפילה סותרת את הכלל "שאין להרבות בקדישים", וכתב: הרי זה מנהג ידוע בכל תפוצות ישראל, ופשיטא שאין זה נכנס בגדר דלהרבות בקדישים. ואמרו רז"ל (סוטה מ"ט ע"א) איהא שמי' רבא דאגדתא.. קאים עלמא ורק זה מצילנו ומגין עלינו בחושך כפול ומכופל בדרא דעקבתא דמשיחא (אגרות-קודש, יא, עמ' לג).

נספח

מוהר"ר אברהם הלוי ברוכים²² מצפת

הבאנו לעיל 'מעשה רב' של 'החסיד כמוהר"ר אברהם הלוי הנקרא בשם 'המוכ"ח', שהיה יושב בבית-המדרש כל היום, ומדי שעה וחצי אומר קדיש'; להלן כמה מקורות לתולדותיו ואודותיו, שיש בהם כדי ללמדנו מה רב חיליה דהאי גברא. בספרו 'שם הגדולים' (מע' גדולים, א, סט) כותב עליו הרב חיד"א בקיצור: מהר"ר אברהם הלוי ברוכים ז"ל, הוא הקדוש שראה השכינה עין בעין בהקיץ בכותל מערבי. בשער 'מעשה ניסים' שבס' 'עמק המלך' (י, ב) נאמר עליו: החסיד הקדוש כמוהר"ר אברהם הלוי זלה"ה, שהיה משמש הר"ר משה קורדואיר' ע"ה [בעל ה'פרדס'], ואחר פטירתו שימש את האר"י זלה"ה. עובדת היותו עוד אצל הרמ"ק, מפורשת גם בהקדמתו של הר"ר יצחק גרשון מצפת ל"תקוני השבת" הנדפסים בסוף ס' 'ראשית חכמה הקצר' (ויניציאה ש"ס), וז"ל: תקוני השבת שדרש החכם החסיד הה"ר אברהם הלוי הזקן, אחד מתלמידי החכם בעל הפרדס, עם פרפראות ששמע מן האר"י.

21. בכל זה ראה ב'שער הכולל' פ' יא אות כט, ופ' מט אות ז. וכתב שם שאין להרבות בקדישים, רק מה שתקנו הקדמונים. ואסור להרבות בקדישים כמו שאסור להרבות בברכות.
22. לפשר הכינוי 'ברוכים', ראה ב"הנהגות האר"י ומקובלי צפת" (כס' 'תולדות האר"י' למ' בניהו, ירושלים תשכ"ז, עמ' 354): "ראיתי בצפת תוב"ב להחכם חסיד כמוהר"ר יעקב גווקיל נ"ע והחכם החסיד אברהם הלוי ברוכים ז"ל, המכריז 'שבת ברוכים' בערבי שבתות". ובעמ' 346 שם: הוא פתרון כינויו של ר' אברהם הלוי מוגרבי. הוא היה יוצא ומכריז על השבת בלשון זו "שבת ברוכים!", כלומר, קורא לבעלי החנויות ברוכים, שבת קרובה לבוא, הזדרזו לנעול חנויותיכם [על הנהגתו בזירו העם לקראת שבת, ראה הנעתק להלן מס' 'עמק המלך'].
לרוב חידיעות דלהלן הגעתי מספרו זה של מ' בניהו, וחרני מחוץ לו תודה.

בקובץ מנהגים קדום מחוגי מקובלי צפת (שנתפרסם בשנת תרס"ח ע"י ש"ז שעבטער), מוצאים אנו את מנהגי החסידות ("חסדייות") הנוהגים בצפת – "ואלו באו מן החסיד העליון כמ' אברהם הלוי תושב צפת", והמה באים במצורף לאזהרות הרמ"ק בעל הפרדס ו"מנהגים טובים וקדושים הנוהגים בא"י" שכתב מו"ה אברהם גלאנטי זצ"ל תלמיד הרמ"ק.

בכתביו של מוהר"ח ויטאל מובאות כמה עובדות שהיו להר"א הלוי עם האריז"ל: [א] מעשה שהיה ישן מורי ז"ל ביום שבת שינת צהרים, ונכנס ר' אברהם הלוי וכו' (פע"ח שער טז פ"א). [ב] גם העיד לי הר"א הלוי כי הוא היה נוהג לומר "נחם" בברכת תשכון.. אמר [לו] מורי ז"ל היה בשם רשב"י וכו' (פע"ח שער כב פ"ז). וכעין זה בשער הכוונות דף פז, ב). [ג] ענין השגת האדם החכמה יש תנאים.. מהר"א הלוי ששמע מהרב ז"ל (שער רוח"ק, ירושלים תרל"ד, דף ו, א). [ד] גם אמר לי הר"א הלוי יצ"ו, שאמר לו מורי ז"ל עצה לענין ההשגה וכו' (שם, דף ט, ד. וכן בפע"ח שער הנהגת הלימוד).

ועוד מביא מוהר"ח שמועות בשמו גם כשאין הן בוודאות מהאריז"ל: [א] תיקון י"ו, למחויב ד' מיתות ב"ד.. נלע"ד חיים הכותב, שזה הוא מהר"א הלוי ואינו ממורי ז"ל בלי ספק (שער רוח"ק, דף יד, א). [ב] תיקון י"ז. לבועל נדה.. נלע"ד חיים הכותב, שהוא להר"א הלוי ואינו ממורי זלה"ה (שם).

וזאת אשר יסופר אודות הר"ר אברהם באיגרתו של ר' שלמה שלומיל מדרעזניץ-צפת ('קובץ על יד', יג, ירושלים ת"ש, עמ' קכב):

אחד היה פה צפת תוב"ב ושמו כמהר"ר אברהם הלוי זצ"ל, אשר חיבר תיקוני שבת שבסוף קיצור ראשית-חכמה, בכל חצות לילה היה קם וסובב כל הרחובות ונתן קולו, והיה צועק בקול מר: קומו לכבוד השם יתברך, שהשכינה היא בגלות ובית קדשנו היתה לשרפת אש, וישראל הם בצרות גדולות.²³ כמו אלו הדברים הרבה היה מכריז. ועל ת"ח היה קורא לכל אחד בשמו, ולא זו מן החלון עד שראהו שכבר קם מן המטה. ובשעה אחת נתמלאה כל העיר כולה קולות של פירסות [פרשות?] ושל משניות ושל זוהר ומדרשי רז"ל ושל תהלים ושל נביאים ושל פזמונים ובקשות ותחינות.

23. בס' 'קב הישר' (פ' צג) מסופר: ונתן קולו בקול מר ואמר: אחינו בית ישראל, הלא ידוע לכם שהשכינה היא בעויה בגלות ובית מקדשנו היה לשריפת אש, וישראל הן בגלות המר וסובלים יסורים עינויים קשים ומרים, ונהרגו הרבה חסידים וחסידות בחורים ובתולות זקנים עם נערים בד' מיתות בית-דין, ונתלין ונידונין במיתות קשות ומשונות, ואחם שוכבין על מטותיכם בהשקט ובטח, קומו ונצטק אל ה' אלקינו שהוא מלך רחום וחנון. אולי ישמע ה' את קול תפילתינו וירחם על עמו שארית פליטת ישראל. והיה החסיד צועק ולא נתן מנוחה לכל בני העיר, והיו קמים כולן בשעה חדא לבתי מדרשות והיו אומרים התיקון חצות, ואחר-כך היו לומדין איש איש כפי השגתו, יש מהן היו עוסקים בדברי קבלה ובזוהר, ויש מהן היו עוסקין בגמ' ובמשניות, ויש מהן היו עוסקין בתורה ונביאים וכתובים. ואחר-כך היו אומרים תחנון ובקשות עד אור היום.

ובליל ששי היה מנהגו של זה החסיד, שתי שעות קודם היום היה קורא על הנשים שיקומו ויבינו לשבת ושילושו העיסה, והיה מתרה בהם: אם אמצא תבשיל או אפיה על-גבי האש סמוך לשבת, תדעו נאמנה שאקח את הכל לעניי הקדש! והיו הנשים מתפחדות ממנו, והיו מזרזין את עצמן זירז גדול. ובערב-שבת סמוך לשקיעת החמה בדק בכל הבתים, וכל מה שמצא על-גבי האש לקחו להקדש.

ואילו באתי לספר בגדולות זה החסיד, יכלו עשרה ניירים והמה לא יכלו. והאר"י זצ"ל העיד עליו שהוא גילגול של ירמיה הנביא. ואמר לו פעם אחת, עתה הנה נשלמו ימיו ואין לך עוד חיות, אם לא תקנה אחת אני רואה לך ואפשר שעל ידה תחיה, ואם תזכה לחיים תחיה עוד כ"ב שנים. וזו היא: לך לירושלים, ושם תלך לפני כותל-מערבי ושם תשפוך את תפלתך ודמעתך, ואז אם תתרחצ לפני קונך ותזכה לראות שכינה, אז תהיה בטוח שתחיה עוד כ"ב שנים. מיד כששמע כמהר"ר אברהם הלוי אותו דבר, מיד מכר כל מטלטלי ביתו לפיזור הדרך והלך לירושלים, ותכף סגר את עצמו שלשה ימים ושלשה לילות בתענית ובשק ובבכיה גדולה ולא זו משם. ולבסוף שלשה ימים הלך לפני הכותל-מערבי והתפלל שם ובכה בכיה גדולה, בין כך נשא את עיניו וראה על-גבי כותל-מערבי דוגמת אשה אחת מאחורה ובאיזה מלבוש שראה אותה איני רוצה לכתוב הנה, אחוש לכבוד קוננו. ותכף שראה אותה באותה אופן נפל על פניו ארצה והיה צועק ובוכה: אימא אימא, אימא ציון, אוי לי שראיתך בכך! והיה כך.. מתמרמר בבכיה והכה על פניו, והיה ממרט בזקנו ובשערות ראשו, עד שנתעלף וישכב וירדם על פניו. אזי ראה שם בחלום שבאה ושמה ידה על פניו והיתה מנגבת מדמעות עיניו, ואמרה לו: התנחם בני אברהם, כי יש תקוה לאחריתך ושבנו בנים לגבולם, כי אשוב את שבותם וריחמתיים. ויקץ כהרר"א משנתו וחזר לצפת תוב"ב שמח וטוב לב. ובראותו האר"י זצ"ל אמר לו, כבר אני רואה בך שזכית למראות השכינה, ומעתה בטוח אתה שתחיה עוד כ"ב שנים. וכן היה, שחיה אחר זה כ"ב שנים במכוון.

עוד נהג זה החסיד מנהג אחר, שהיה הולך בשווקים וברחובות והיה מכריז על התשובה, והיה מקהיל קהילות של בעלי תשובה לבית-הכנסת של הבבליים, ושם הוא אמר להם: ממני תראו וכן תעשו! והיה נכנס לתוך שק אחד, והיה מצוה שיגררו אותו בכל בית-הכנסת כדי לבזותו ולהכניע את יצרו. אחר-כך ציוה שיסקלו אותו באבנים, והיו לו אבנים של ליטרא וחצי-ליטרא מוכנים שם, והיו מסקלים בו כל אותו אבנים. אחר-כך יצא מן השק והיה מוכן לו שם מטה של חרולים הדולקים בבשר כמו אש, שקורין ברע"ן נסטיל"ן, והיה פושט את בגדיו והיה משליך את עצמו על החרולים ערום, והיה מתגלגל בתוכו עד שנעשה בשרו מלא אבעבועות. וכן עשה בעצמו דוגמת מיתת בית-דין. אחר-כך אמר לאותן שעמדו שם, רבותי! מי שרוצה לינצל מדינה של גיהנם יעשה מה שעשיתי אני. ומיד נזדרזו כולם יחדיו וקבלו עליהם כל אותן היסורים, והיו בוכים במר נפשם והתוודו עוונותיהם, ולא זזו משם עד שנעשו בעלי תשובה גמורים כל ימי חייהם.

בנוסח שונה מסופרים הדברים בס' 'עמק המלך' (דף קט, ב-ג):

..כשרצה לתקן כל ישראל בימי מ"ו ק"ק האר"י זלה"ה, אחר שהלך ירמיהו בגלות שכינה.. בא באחד מתלמידיו ושמו מורינו ורבינו הרב רבי אברהם הלוי זלה"ה, שהיה חסיד קדוש ופרוש כל ימי היותו בארמת עיר הקודש בק"ק צפת תוב"ב, והוא היה כל ימיו אפטרופוס גדול לשבת, מכריז ומזהיר את ישראל תמיד אנשים ונשים על שמירתו, וכה משפטו כל ימי חייו מידי שבת בשבתו לכתת רגליו בשווקים וברחובות בבתים ובחצירות לילה ויום, מחצות ליל ששי, לזרז את העם שיכינו את אשר יביאו, ושתהא אשה משכמת ואופה, ושיהיו נועלין החנויות סמוך למנחה כדי שתהא פנאי ביום להתקדש לקראת שבת כלה מלכתא בטבילה וברחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין וחלוף שמלותיו, בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. וידוע שירמיהו תמיד היה מוכיח את ישראל שיחזרו בתשובה..

וגם היה הזקן מהר"ר אברהם הלוי ע"ה אשכנזי דורש ומזהיר על התשובה.. והיה שוכב עצמו במטה של חרולים ערום, ואמר שמי שרוצה להנצל מעונש שריפה יעשה כך. וצוה לתלמידיו שיזרוקו עליו אבנים, ואמר כך ינצל הבן אדם מעונש סקילה. וכן כולם דוגמתו.. ונעשה התעוררות גדול על ידו..

וכן היה מקדים והלך בכל חצות לילה ודפק על פתח הבתים של ק"ק צפת וקורא עליהם: עמדו לתיקון חצות ללמוד בעת רצון הזאת. ולא היה מאמין שיעמוד עד ששמע אותו שלמד מה ששכלו נותן, הן מקרא ומשנה ותלמוד. ולא היה חצות לילה עד שנשמע קול לומדי תורה עד למרחוק.

ובתוך כך חלה אותו הצדיק והגיע עד שערי מות, ונכנס אצלו רבו האר"י זלה"ה לבקרו, ואמר לו רצונך שתלך לירושלים ותתפלל כנגד כותל מערבי ותתרפא מחוליך. מיד נדר לילך לירושלים עיר הקודש, ותיכף נתרפא מחליו. ואז מכר מטלטלי הבית לצורך הוצאות הדרך, כי היה עני גדול, והלך לירושלים. ובהגיעו כנגד כותל מערבי היה קורע כדין הרואה בית מקדש בחרבנו, ותיכף נתגלתה עליו שכינה, שראה אותה כביכול כמו שראה אותה ירמיהו הנביא הולכת מבית קדשי הקדשים ראשה פרועה.. וכיון שראה אותה רבי אברהם זלה"ה בצער גדול כזה, אז הרים קולו בבכי וצעק צעקה גדולה ומרה, והיה רץ מכח רוב הצער בראשו כנגד בית אחד אשר שם, והכה ראשו בכותלי הבית ונתעלף מרוב צער ונפל לארץ. ואז ראה שהשכינה לקחה ראשו בין ברכיה וקנחה את דמעות עיניו ואמרה לו: אברהם בני התנחם, כי יש תקוה לאחריתך ושבנו בנים לגבולם. ואחר זה שב אל דעתו כבראשונה וחזר לצפת תוב"ב. ותכף שאל אותו רבו: ראית כזה וכזה? והיה אומר: הן! ואמר לו: את כל זה ראית בזכות התשובה שנתעוררה על ידך, ובזכות זה הוסיפו לך מן השמים כ"ב שנה בעבור השכינה שהיא תורה שבע"פ הנבנית מכ"ב אותיות, ובעבור נשמת ירמיהו הנביא ע"ה אשר היא עמך. רק חזק ואמץ ביראת ה' להוסיף בהתעוררות התשובה לבני העיר, ובזכות חדא כנישתא יכנש גלוותא. ונשמתו היא תועיל לך לעזרך ולסייעך באלו המצות.

ועוד באו כדברים הללו בס' 'קב הישר' (פ' מח ופ' צג) ובספרי מוסר נוספים, בשינויי לשון.